

Milli Kültür Araştırmaları Dergisi (MİKAD) / Cilt 10 – Sayı 1

Sorumlu Yazar: Bil. Uzm. Oğuz ÇAM, Bağımsız Araştırmacı, oguzcam911@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-3222-3367

Atıf: Çam, O. (2026). İsmail Lütfi Çakan'ın “İyi Müslüman” isimli Kitabının İncelenmesi, Milli Kültür Araştırmaları Dergisi, 10(1), s. 22-26.

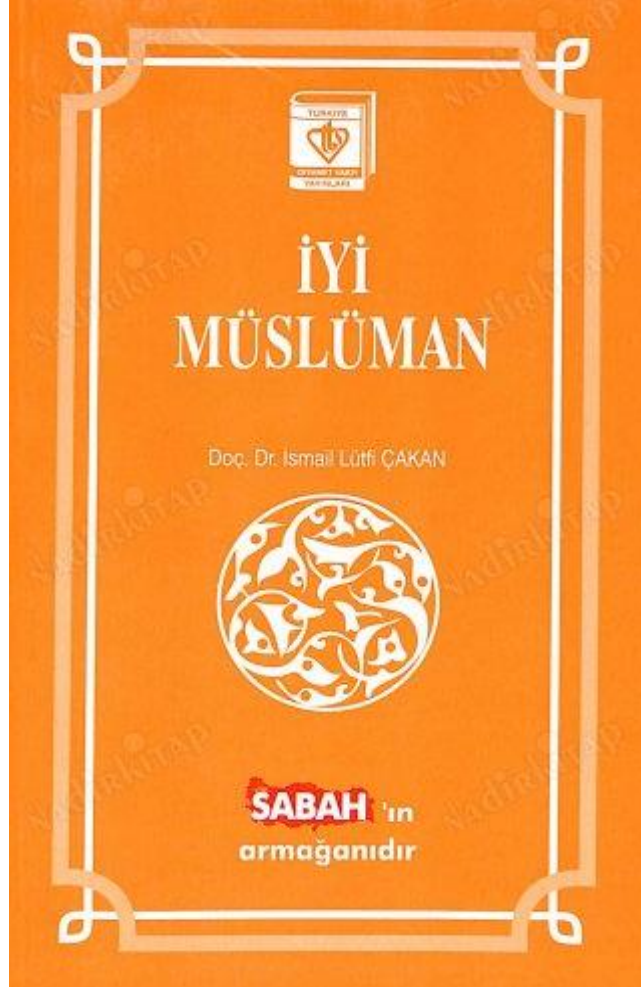
Gönderim ve Kabul Tarihi: 12 Eylül 2025 / 9 Mart 2026

Kitap İncelemesi

ISSN: 2587-1331

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mikad>

İSMAİL LÜTFİ ÇAKAN'IN “İYİ MÜSLÜMAN” İSİMLİ KİTABININ İNCELENMESİ

Bu çalışma çerçevesinde İsmail Lütfi ÇAKAN'ın “İyi Müslüman” adlı kitabı incelemek istenmiştir. İncelemeye konu edinen kitabın temel bilgileri aşağıdaki tabloda (Tablo 1) verilmiştir.

Tablo 1. “İyi Müslüman” Adlı Kitabın Temel Bilgileri

Kitabın Adı	İyi Müslüman
Kitabın Yazarı	İsmail Lütü ÇAKAN
Kitabın Yazım Dili	Kitabın yazım dili genel olarak Türkçe olup kitabın içerisinde zaman zaman Arapça yazılı bilgilere yer verildiği göze çarpmaktadır.
Kitabın Yayın Yılı	1983
Kitabın Yayın Yeri	Ankara
Kitabın Yayımcısı	Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
Kitabın Sayfa Sayısı	120
Kitabın Ön ve Arka Kapak Sayfalarında Yoğunlaşan Renk	Turuncu
Kitabın Baskı Sayısı	Genişletilmiş Yedinci Baskı
Kitabın ISBN’si	975-389-025-7

Kaynak: (Çakan, 1983).

Kitabın tümü kısım kısım okunmuş ve incelenmiş, inceleme işleminin sonucunda önemli görülen bilgiler zihin süzgecinden geçirilmiş, irdelenmiş ve metne aktarılmıştır. Bu aktarımda ön plâna çıkan noktalara aşağıda açıklık getirilmiştir. Ardından genel olarak kitapla ilgili olumlu ve olumsuz eleştirilerde bulunulmuştur. Bu durum söz konusu kitaba ilişkin derinlemesine bilgi edinilmesine yardımcı olmuştur.

Yazar;

•Kitabın “Ön Söz” kısmında (Çakan, 1983: VII-VIII) iyiden ve iyilikten bahsetmiş, ilgili kitap sayesinde insanların kendi kendilerini eleştirmelerine zemin oluşturulduğuna gönderme yapmış, bununla beraber de kitap kapsamında Hz. Muhammed’in (s.a.v.) iyi Müslümanla ilgili bazı açıklamalarına yer verdiğinin altını çizmiştir.

•Kitabın “Giriş” kısmında (Çakan, 1983: 1-10) iyilik üzerine temel söyleyişlerde bulunmuş olup iyi insan ve iyi Müslüman olmanın önemli olduğu üzerinde durmuştur. Ayrıca iyi Müslüman olma noktasında iman, ibadet, infak ve feragat etmenin, sabırlı ve vefalı olmanın, faydalı düşüncelerde ve uygulamalarda bulunmanın, davranışlara ve tutumlara yüksek seviyede dikkat etmenin gerekli ve değerli olduğunu akıllara getirmiştir. Buna ek olarak; iyiliğin ve iyi insan olmanın İslâmiyet dinine iman etmeyle değer kazandığına, insanlarda söz konusu iman yoksa iyiliğin de iyi insan olmanın da mümkün olamayacağına ışık tutmuştur.

•Kitabın “İyi Müslümanın Nitelikleri” kısmında birtakım niteliklere ilişkin açıklamalarda bulunmuştur. Bu açıklamalara genel olarak aşağıda altı çizili hâlde belirtilen ifadeler ışığında değinmiştir (Çakan, 1983: 11-118).

•İyi Niyetlilik: İyi niyetler taşınmasının Allah’ın (c.c.) rızasını kazanma noktasında önemli olduğuna, ilgili kişilere sevap kazandırdığına, dünya ve ahiret hayatında olumlu gelişimlere kapı araladığına vurgu yapmıştır.

•Tam Teslimiyetlik: Düşüncelere ve davranışlara çeki düzen verip inanç yapısını iyi yönde geliştirmek suretiyle İslâmiyet’e uygun bir yaşam sürmenin ve bu dinin inançlarına ve

öğretilerine uymanın, kötü heveslerden ve hevâlardan uzak durmanın tam teslimiyet açısından değer taşıdığını ileri sürmüştür. Ayrıca teslimiyetle beraber gereksizliklerden uzak durularak zamanın uygun değerlendirilmesinin, kötülüklerin peşinde koşulmamasının, yaşamın odak noktasına İslâmiyet'in koyulup bu doğrultuda düşüncelere ve hareketlere biçim kazandırılmasının söz konusu olabileceğini zihinlerde canlandırmıştır.

- Sünnete Bağlılık: Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sünnetine bağlı kalmanın önemli bulunduğu üzerine yoğunlaşmıştır. İnsanların kendi yaşam şekillerini O'nun görüşlerine ve davranışlarına uyumlu hâle getirerek İslâmiyet dinini daha iyi anlamaya çalışmalarının mümkün olduğuna değinmiştir. Ayrıca insanların iyi Müslümanlar olabilmek için hem Kur'an-ı Kerim'i hem de Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sünnetini kendi yaşam biçimlerinin merkezlerine konumlandırmalarının önem arz ettiğini düşündürmüştür.

- Hurafelerden ve Batıl İnançlardan Uzaklık: Hurafelerin ve batıl inançların İslâmiyet dininde yerinin olmadığını, bu tür konuların (Hurafe, batıl inanç gibi) da toplumsal anlamda ciddi olumsuzluklar oluşturduğunu, kişileri inanç ve din çatısı altında boşluğa veya hüsrana yönlendirdiğini ileri sürmüştür.

- İslâmiyet'i İyi Yaşamaya Çalışırılık: İslâmiyet'i güzel yaşamının, bu dinin nehiyelerine ve emirlerine uymanın, dünyada ve ahirette huzura kavuşulmasına yardımcı olabileceğini zihinlerde canlandırmıştır. Buna ek olarak; sevaplarda bulunulmasının ve günahlardan uzak durulmasının veya uzaklaşılmasının önemli olduğunun altını çizmiştir.

- İman, İbadet, Hayır ve Hizmet Konularında Süreklilik: Dünya hayatında süreklilik göstermenin önem taşıdığını ifade etmiş, imanda, ibadette, hayırda ve hizmette sürekliliğin sağlanması gerektiğinin değer arz ettiğini akıllara getirmiştir. Bununla birlikte insanların iyi amellerde bulunmalarının, Allah'ın (c.c.) ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yolunu takip etmelerinin, kendilerinin vicdan muhasebelerini yaparak yaşayış formlarını irdelemelerinin önemli olduğunu düşündürmüştür.

- Üstün Ahlâklılık: Ahlâklı olmanın İslâmiyet dinince yüksek derecede önemli olduğunu belirtmiş ve üstün ahlâklı olmanın da iyi Müslüman olunması adına gereklilik taşıdığına dikkat çekmiştir. Ayrıca hem yaratıcıya hem de yaratılanlara karşı saygılı olmanın gerekliliğine işaret etmiş, iyiliğin ve doğruluğun izlenmesi gerektiği doğrultusunda gönderme yapmıştır.

- Zararsızlık: Zararsız olmanın ve herhangi bir zarara sebebiyet verebilecek durumları ve olayları önceden tahmin ederek buna uygun düşünceler ve hareketler içerisinde bulunmanın önem arz ettiğini zihinlerde canlandırmıştır. Özellikle "*Eline, diline, beline sahip ol*" (Çakan, 1983: 68) önerisi de bu noktada belirtmeye değerdir. Zira insanların söz konusu eksende zararsızlık konusunda kendilerine dikkat etmeleri ve kendilerince öz eleştirilerde bulunmaları önemlidir.

- Duyarlılık: Gerek iyi zamanlarında gerekse kötü zamanlarında insanların hâllerinden anlamının ve bu doğrultuda fiilî ve (ya) düşünsel hareketlenmelerde bulunabilmenin önemli olduğu üzerinde durmuştur. Ayrıca insanlar arası ilişkilerde ve etkileşimlerde anlayışlı olmanın ve empati kurmanın duyarlılık konusu kapsamında önem taşıdığını akıllara getirmiştir.

- Müslümanları Kardeş Bilirlik: Müslümanların Müslümanları din kardeşleri olarak bilip kendileri için istediklerini onlar için de istemelerinin önemli görüldüğünün altını çizmiştir. Ayrıca din kardeşliği kapsamında Müslümanların birbirlerinin hem sevinçlerine hem de hüznlerine ortak olmalarının, birbirlerine yardımcı olmalarının gerektiğine dikkat çekmiştir.

•Uyanıklık: Uyanık olmanın, aynı veya benzer hatalara tekrardan düşmemenin önemli olduğu üzerinde yoğunlaşmış olup Müslümanların olabildiğince dikkatli olmalarında büyük fayda görmüştür. Bununla birlikte Müslümanlık noktasında olgunluğa erişebilme ve olan bitenlerin farkına varabilme konusunda uyanıklık hâlinin önem taşıdığına gönderme yapmıştır.

•Dost Tercihinde Dikkatlilik: Dost seçiminde dikkatli olunmasında önemli yararın bulunduğu, kişiler arası dostluklarda da ölçülü olunmasının gerektiği üzerinde durmuştur. Bu tür durumların kişilerin yaşantılarında küçük, orta ya da büyük çaplı etkilerde bulunabileceğini ileri sürmüştür.

•Gereksizliklerle Vakit Geçirmezlik: Kişilerin zamanı doğru, etkili ve verimli biçimde değerlendirmeleri ile gereksiz düşüncelerden ve fiillerden uzak durmaları noktasında değerli görüşler öne sürmüştür. Özellikle kişileri doğrudan doğruya ilgilendirmeyen konularda emek ve zaman sarf etme yönünden hareketlenme içerisinde bulunmanın çok uygun olmayacağını düşünmüştür. Zira kişilerin ömürlerinin uygun ve verimli şekilde değerlendirilmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Bu görüşte de önemli haklılık payının bulunması söz konusudur.

•İşini İyi Yaparlık: İnsanların işlerini güzel ve sağlam yapmalarının ve yapacak olmalarının değer taşıdığı üzerinde durmuştur. Ayrıca insanların yaptıkları ve yapacak oldukları işleri benimsemeleri ve kendilerini buna ısındırmalarının önemli olduğuna dikkat çekmiş, yapılan ve yapılacak olan işlerde hilelere başvurulmaması ve işlerin uygun biçimlerde yerine getirilmesi, İslâmiyet dininin öngörülerine ve öğretilerine bağlı kalınması gerektiğini akıllara getirmiştir.

•Hatada Israr Etmezlik: Hata yapmamaya uğraşmanın, yapılan hatada ısrar etmemenin ve söz konusu hatayı düzeltmeye ya da gidermeye çalışmanın günlük yaşantılar içerisinde önem arz eden konular arasında geldiği düşüncesini ileri sürmüştür. Bu düşünce de hata gerçekleştirmemek için büyük çaba harcanmasının ve yapılan hatadan en kısa zamanda dönülmesinin bireylerin dünyevî ve uhrevî durumları açısından önem taşıdığının zihnlerde canlandırılmasına yardımcıdır.

•Müslüman Olarak Ölmeyi İsterlik: Bireylerin imanlı olarak bu dünyadaki son nefeslerini vermelerinin önemli olarak görüldüğünün altını çizmiştir. Bu fikir de insanların dünyadaki yaşantılarının genelinde ve sonucunda iyi Müslüman olmalarının büyük ölçekte değerli olduğunu zihinlerde canlandırmıştır. Zira insanların nasıl yaşarlar ise o şekilde öleceklerini, nasıl ölürler ise o şekilde dirileceklerini düşünmüştür. Söz konusu düşüncenin mevcudiyeti de insanların ömürlerinin tüm sürecinde İslâmîyet dininin nehiylerine ve emirlerine bağlı kalmaları, farklı dinlerden ve inançlardan etkilenmemeleri dolayısıyla da kendilerini bu doğrultuda boş, gereksiz ya da hatalı yollara sapmamaları gerektiğini akıllara getirmiştir.

•Kitabın “Sonuç” kısmında (Çakan, 1983: 119-120) iyi Müslümanın niteliklerinin önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Ayrıca kitap kapsamında genel olarak belirtilen iyi Müslümanın niteliklerine yönelik ifadelerin genişletilebileceğine gönderme yapmıştır. Bu bağlamda iyi Müslümanın niteliklerinin bu kitapta insanların bilgilerine sunulan niteliklerden ibaret olmadığını vurgulamıştır. Buna ek olarak; ahirette iyi noktalara erişmenin hayat sınavında ve yarışında şekillendiğine ve sonuçlandığına vurgu yapmış, bundan dolayı da hayatın genelinde iyi amellerde bulunmanın, düşüncelere, davranışlara ve tutumlara dikkat etmenin değer arz ettiğini akıllara getirmiştir.

Konu genel kapsamda değerlendirildiğinde söz konusu kitap incelemesi çalışmasının yazarının kişisel kütüphane arşivinde yer alan “İyi Müslüman” isimli kitap ilgili yazarca dinî ve inançsal konulara ilgi duyulduğundan dolayı incelemeye değer görülmüştür. Zira bu

kitabın içerdığı teorik bilgiler sayesinde hem İslâmiyet dini hakkında daha fazla bilgi edinilmiş hem de Müslümanlığın özüne “İyi” ve “İyilik” bağlamında daha fazla dikkat çekilmiştir. Ayrıca bu kitabın yaratıcı ve kul ilişkisine değinmesiyle beraber İslâmiyet diniyle ilgili temel birtakım ifadeleri sağlam temellere dayandırıp açıklaması bağlamında bireylere avantajlar ve olumlu etkiler sağlaması söz konusudur. İncelenen kitabın ayetlerle ve hadislerle desteklendiği ve böylelikle de din ve inanç noktasındaki güvenilirliğinin ve ilgi çekiciliğinin artırılmaya çalışıldığı zihinlerde canlandırılmıştır. Kitap içerisinde yapılan atıflar dipnotla gösterilmiş, bu atıfların kaynaklarının asıllarıyla ilgilenenlerin bu kaynaklara ulaşmaları noktasında kolaylık sağlanmıştır. Ayrıca kitabın genelinde yer alan kaynakların literatürde yer alan kaynaklarla zenginleştirilmesi, geliştirilmesi ve desteklenmesi söz konusu olup bu durumun kitabın daha kaliteli hâle dönüştürülmesine yardımcı olduğu düşünülmüştür. Kitap içerisinde kullanılan bazı bilgilerin yazı tipinin kalınlaştırıldığı gözlemlenmiş, bu da ilgili bilgilerin çok önemli olduğunu zihinlerde canlandırmıştır. Bütün bu ifade edilenlerin beraberinde kitapta olumsuz mevcudiyetlerin varlığına tanık olunduğunun belirtilmesinde fayda vardır. Kitap içerisinde zaman zaman ağırlaşan bir dil kullanımının olduğu, birinci çoğul şahıs eklerinin bulunduğu, yazım, anlam ve anlatım açısından çeşitli aksaklıkların (yazım hataları, paragraflar içinde ve paragraflar arasında uygun olmayan geçişler [özellikle birtakım giriş paragraflarında yer alan ilk cümleler farklı bilgilerin devamının olduğu izlenimini oluşturmakta] dolayısıyla da bilgi akışı bozuklarının olması, öne sürülen bilgilerin yapıcı ve(ya) anlamca ifade etmek istenen bilgilerle tam uyuşmaması [özellikle “*Ne...ne de*” kullanımı gibi], akademik dil kullanımına zaman zaman riayet etmeyen ve günlük sohbet havası izlenimi oluşturan dil kullanımına başvurulması, yer yer devrik ve eksiltili cümlelerin kurulması gibi) yer aldığı göze çarpmıştır. Ayrıca birtakım cümleler oluşturulurken kullanılan bazı ibarelerin (tehdit) (Çakan, 1983: 109, 111) yerine farklı ibarelerin kullanılmasının daha uygun olabileceği hissedilmiştir. Zira bu hâlin anlam ve anlamın derinliği bakımından önemli olduğu düşüncesinde bulunulması söz konusudur. Yine ayrıca kitapta yer alan bir ibarede -bu ibarede “(*...*) İyi Müslüman olmak için “Eli açık adam” olmak gerekmektedir” (Çakan, 1983: 6) yazmakta- cinsiyetçi söylemin bulunduğu görülmüş, bu cinsiyetçi söylemin kullanılmaması gerektiği düşünülmüştür. Çünkü bu söylemin kadınların ve erkeklerin adına ortak olarak kullanılamayacağı fikrine sahip olunmuştur. Az önce ifade edilen söylemin yerine (“Eli açık adam”) farklı söylemlerin (“Eli açık”, “Eli açık kimse” gibi) kullanılabileceğini çıkarsamak mümkündür. Yine ayrıca kitabın “Sonuç” kısmının (Çakan, 1983: 119-120) daha fazla geliştirilebileceği ve zenginleştirilebileceği düşünülmüştür. Zira ilgili kitabın sonuç kısmının mevcut durumunun söz konusu kitabın genelini açıklamada ve anlamlandırmada yetersiz kaldığı hissedilmiştir. Konuyu toplamak gerekirse “İyi Müslüman” adlı kitabın incelenmesinin sonucunda zihinlerde meydana gelen düşünceye göre söz konusu kitap çok sayıda olumlu ve olumsuz yöne sahiptir. Buna ek olarak; kitabın olumsuz yönlerinin bulunmasına rağmen bilgi içeriği ve kalitesi bakımından İslâmiyet dinini ve inancını anlama ve anlatma noktasında olabildiğince önemli eser olma işlevini üstlenmesi söz konusudur. Bu da dinî ve inançsal bağlamda olabildiğince önem taşımıştır. Din ve inanç konularına rağbet gösteren kimselerin “İyi Müslüman” adlı kitaptan yararlanmaya başlamalarıyla ve bunu devam ettirmeleriyle söz konusu önemin doğrudan veya dolaylı yoldan perçinleştirilmesi ihtimâller dâhilindedir.

KAYNAKÇA

Çakan, İ.L. (1983). İyi Müslüman (Genişletilmiş Yedinci Baskı). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.